

72 с.

11. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
12. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997. – 259 с.
13. Мирошниченко А.А. Аграрнорекреационные зоны в Украине. - Днепропетровск: Б.в., 1998. – 170 с.
14. Національна система туристсько-екскурсійних маршрутів "Намісто Славутича". – Київ, 1998. – 401 с.
15. Прейгер Д., Малярчук І. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті розбудови міжнародних транспортних коридорів // Економіка України. – 2001. - №6. – с.20-28
16. Про стан та перспективи розвитку туризму в Україні (інформаційно-аналітичний матеріал для парламентських слухань). – К.: КІТЕП, 2000. - 87 с.
17. Рутинський М.Й. Географія туризму України: Навч.-метод. посібник. – Львів: Фенікс, 2002. – 107 с.
18. Симоненко Б.К. Регіони України: проблеми розвитку. – К.: Наукова думка, 1997
19. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Знання України, 2002. – 559 с.
20. Туристский феномен: экономические, социальные, экологические и культурно-исторические предпосылки и последствия. Материалы IV Междунар. наук.-практ. конф. (г.Святогорск, 14-16 мая 2002 г.). – Донецк, 2002. – 328 с.
21. Цибух В.І. Проблеми і завдання розвитку туризму в Україні в ХХІ столітті // Туристский феномен: экономические, социальные, экологические и культурно-исторические предпосылки и последствия. Материалы IV Междунар. наук.-практ. конф. (г.Святогорск, 14-16 мая 2002 г.). – Донецк, 2002. - с.3-14
22. Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування, механізм реалізації). - Чернівці: Прут, 1996. – 288 с.

Summary:

MODERN SPECIALIZATION OF TOURIST PRODUCT OF ZAKARPATTYA REGION IN INTERNATIONAL AND NATION TOURIST MARKET

Specialization of tourist product of Zakarpattya region in accordance to realities of modern international market of tourist service is analyzed in the article. Detail characteristics of Zakarpattya region's tourist product that is of nation and international importance in the tourist market are divan. Priorities of intra-regional tourist specialization and feathers of forming of the tourist regions are examined.

УДК 911.9: 377 (477.8)

Володимир МАТВІЇВ, Ігор РОЖКО, Володимир ДЕРЕВ'ЯНИЙ

ЛАНДШАФТНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІШОХІДНОГО ТУРИЗМУ В ГОРГАНАХ

Горгана, згідно своєї специфіки, дозволяють розвивати активний туризм, з елементами екстремальних ситуацій. Ця особливість регіону призвела до того, що вони і сьогодні з точки зору розвитку туризму залишаються найменш освоєною частиною Українських Карпат і, таким чином, володіють перспективою.

Найбільш масовим і популярним серед мобільних видів туризму був і залишається пішохідний туризм. Українські Карпати, завдяки своїй доступності, мальовничості та високій пішохідній прохідності завжди користувалися попитом у туристів.

Проблема розвитку туризму і, особливо, пішохідного є актуальною, оскільки цьому питанню дослідниками приділялось мало уваги. Вважаємо, що саме ландшафтні дослідження повинні сприяти вирішенню даної проблематики.

Горгани володіють малоосвоєними у туристичному плані територіями. В першу чергу це стосується хребта Аршиця, в меншій мірі району Сивулі, хоча умови для проведення туристичних маршрутів є унікальні. Про малу освоєність Аршиці свідчать стежки, які зараз дуже важко знайти серед греготів та заростей гірської сосни, хоча це найдовший хребет Горган (26км) з однойменною вершиною Аршиця (1586 м) та досить виголоженою гребеневою поверхнею та сильно розчленованими схилами, який займає межиріччя Свічі та Лімниці. Характерною особливістю є чітка асиметрія гірських хребтів і кругосхилих вершин, які вкриті греготами, що значно ускладнює їх прохідність. Абсолютні висоти коливаються від 400 до 1723 м. Найвищі вершини – г. Молода (1723 м), г. Яйко Ілемське (1679 м). На даній території знаходиться кедровий заказник “Яйківський”. Особливістю ландшафту є також наявність унікальних для Українських Карпат гірських боліт Мшана і Лютошара, які мають статус пам’яток природи місцевого та державного значення. Ландшафт є малоосвоєний у туристичному відношенні і надзвичайно перспективний для проведення багатоденних пішохідних походів[3,4].

Горгани є унікальним природним комплексом Українських Карпат із своєрідними природними умовами та історичними особливостями. Але, оскільки, район є досить слабо освоєний, то найбільшого розвитку набув переважно пішохідний туризм.

Для розвитку пішохідного туризму в Горганях склалися досить сприятливі умови (наявність великої кількості туристичних маршрутів).

Туристичні маршрути, прокладені на території Скибових Горган, відносять до кількох категорій складності. При визначенні категорії складності того чи іншого маршруту за основу беруть три показники: складність, тривалість (в днях) і мінімальна довжина (в кілометрах). Складність маршруту визначають за кількістю, якістю і різноманітністю перешкод з належною гарантією безпеки при подоланні цих перешкод. Хоча не всі масово-туристичні заходи проводяться для зарахування категорії, та маршрути їх часто співпадають (радіальні виходи на вершини чи екскурсії коротші за тривалістю, але за складністю можуть бути такими самими), і повинна бути гарантія безпеки при їх подоланні. Водний туризм тут ще не пройшов професійної оцінки і розвивається на самодіяльній основі як підготовчий етап для подолання більш складних річок інших регіонів[5].

Тепер розглянемо ландшафтні основи придатності району для пішохідного туризму на рівні висотних місцевостей Горганських ландшафтів.

Висотна місцевість альпійсько-субальпійського кам’янистого високогір’я. Вона займає верхній гірський пояс. Сюди входять найвищі вершини і вузьогребеневі та пригребеневі крутосхилі поверхні району, висота яких перевищує 1500 м н.р.м.[3] Поверхня території даної місцевості майже на 90% вкрита кам’яними розсилами. Саме цей фактор масово притягує туристів, оскільки в Карпатах (як в Українських так і в інших регіонах) подібного явища немає. Кам’яні розсили, вкриті накипними лишайниками, поширення післяльодовикових форм рельєфу, майже повна відсутність ґрунту, специфічні фрагментарні рослинні угруповання, найвищі вершини Горган роблять цю місцевість унікальною та популярною, незважаючи на найскладніші природні умови та досить високу небезпечність району [7]. На території місцевості найбільш інтенсивний туристичний рух відбувається літом і на початку осені. Зимом дана територія є майже непрохідною. Враховуючи унікальний набір фізико-географічних особливостей можна сказати, що територія даної висотної місцевості має всі ландшафтні основи для розвитку туризму.

Висотна місцевість давньольодовикового срозійно-аккумулятивного субальпійського лісового середньогір’я. Місцевість пов’язана із плейстоценовим зледенінням і представлена реліктовим каром на північному схилі гори Грофа. Тут знаходиться урочище “Став” з одноіменним озерцем (дуже рідкісне явище для Горган) флювіогляціального походження,

об'єктах вздовж доріг та стежок, що вказує на правильний вибір маршруту чи місця ночівлі тощо). Запущеність пішохідних туристичних стежок є основною проблемою як для розвитку туризму на території Горган, так і з боку техніки безпеки при русі по цих маршрутах (так, наприклад, рух по кам'янистому траверсу, вітровалу та бурелому є досить складним та небезпечним) [7].

Щодо шкідливих процесів, поширених на цих ділянках, то вони проявляються тільки під час несприятливих погодних умов (зливові дощі, повені, снігопади і т.п.) і реальної загрози для групи не становлять (за винятком ділянок, на яких розвинутий інтенсивний площинний змив, розмив та поширені зсуви та осипища) [4]. В цілому, ці місцевості є найбільш придатними для розвитку туризму, оскільки тут найбільш розвинута інфраструктура та розмішено більшість архітектурних пам'яток та пам'яток природи. Складність цих маршрутів пов'язана переважно з подоланням гірських хребтів та перевалів, виходом на вершини, оскільки це пов'язано з різкими перепадами висот та зміною місцевостей.

Пересування місцевостями альпійсько-субальпійського кам'янистого високогір'я, давньольодовикового ерозійно-аккумулятивного субальпійського лісового середньогір'я і стрімкосхилого ерозійно-денудаційного лісового середньогір'я суттєво залежить від погодних умов, що досить сильно ускладнює прокладання маршруту (особливо через територію альпійсько-субальпійського високогір'я, оскільки майже вся місцевість вкрита кам'яними розсипами). Траси цих маршрутів знаходяться в досить запущеному стані, що робить їх використання ще важчим (особливо це маршрут перевал Леґіонів – хр. Тауширка, хр. Доболянка – Поленські, г. Ігровець – г. Висока та ін.). Найбільше маршрутів в цих висотних місцевостях прокладено в Сивулянському, Добошанському та Гроф'янському ландшафтах.

Маршрути прокладають по південно-західних макросхилах г. Сивулі, г. Ігровця, г. Кінець Горгану; макросхилах тієї ж експозиції г. Грофа, г. Пошадя та прилеглих хребтів; вздовж лінії колишнього кордону між Чехословаччиною та Польщею. Траси маршрутів є досить нестійкими, що пов'язано із частими опадами. Також прокладання лижних трас утруднюють численні буреломи та вітровали, які є дуже складною перешкодою та становлять потенційну небезпеку для лижників на маршрутах. В загальному лижний туризм є набагато складнішим, що пов'язано із природними особливостями Горган (рельєф, кліматичні умови, низька господарська освоєність району в цілому) [5].

Отже, проаналізувавши розвиток пішохідного туризму на території природних комплексів різного морфологічного рівня можна зробити висновок, що в ландшафтах Скибових Горган туризм набув значного розвитку. Крім цього, природні умови території є досить сприятливі для розвитку майже всіх форм туризму, але при відповідній розробці та дотриманню правил техніки безпеки, оскільки з цієї точки зору Горгани є найскладнішим районом Карпат. Правда, для розвитку пішохідного туризму потрібні детальні ландшафтні дослідження (рівня урочищ).

Література:

1. Андріанов М.С. Клімат // Природа Українських Карпат. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968 – с.87-101.
2. Природа Українських Карпат / за ред. Геренчука К.І. - Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – 265с.
3. Природні умови та природні ресурси Українських Карпат. - К.: Наукова думка, 1968. – 303с.
4. Путряк Ю.С., Свєшников В.В. Туризм глазами географа. – М.: Мысль, 1986. – 158 с.
5. Рожко І.М., Сенчина Б.В., Швець М.Й. Передумови та перспективи розвитку туризму у межах карпатського високогір'я Гуцульщини // Тез. Доп. наук.-прак. конф. "Екологічні передумови розвитку рекреації на Гуцульщині". – Яремче, 1996. – С. 78-80.

об'єктах вздовж доріг та стежок, що вказує на правильний вибір маршруту чи місця ночівлі тощо). Запущеність пішохідних туристичних стежок є основною проблемою як для розвитку туризму на території Горган, так і з боку техніки безпеки при русі по цих маршрутах (так, наприклад, рух по кам'янистому траверсу, вітровалу та бурелому є досить складним та небезпечним) [7].

Щодо шкідливих процесів, поширених на цих ділянках, то вони проявляються тільки під час несприятливих погодних умов (зливові дощі, повені, снігопади і т.п.) і реальної загрози для груп не становлять (за винятком ділянок, на яких розвинутий інтенсивний площинний змив, розмив та поширені зсуви та осипища) [4]. В цілому, ці місцевості є найбільш придатними для розвитку туризму, оскільки тут найбільш розвинута інфраструктура та розміщено більшість архітектурних пам'яток та пам'яток природи. Складність цих маршрутів пов'язана переважно з подоланням гірських хребтів та перевалів, виходом на вершини, оскільки це пов'язано з різкими перепадами висот та зміною місцевостей.

Пересування місцевостями альпійсько-субальпійського кам'янистого високогір'я, давньольодовикового ерозійно-аккумулятивного субальпійського лісового середньогір'я і стрімкосхилого ерозійно-денудаційного лісового середньогір'я суттєво залежить від погодних умов, що досить сильно ускладнює прокладання маршруту (особливо через територію альпійсько-субальпійського високогір'я, оскільки майже вся місцевість вкрита кам'яними розсипами). Траси цих маршрутів знаходяться в досить запущеному стані, що робить їх використання ще важчим (особливо це маршрут перевал Леґіонів – хр. Таупширка, хр. Добошанка – Поленські, г. Ігровець – г. Висока та ін.). Найбільше маршрутів в цих висотних місцевостях прокладено в Сивулянському, Добошанському та Гроф'янському ландшафтах.

Маршрути прокладають по південно-західних макросхилах г. Сивулі, г. Ігровця, г. Кінець Горгану; макросхилах тієї ж експозиції г. Грофа, г. Попадя та прилеглих хребтів; вздовж лінії колишнього кордону між Чехословаччиною та Польщею. Траси маршрутів є досить нестійкими, що пов'язано із частими опадами. Також прокладання лижних трас утруднюють численні буреломи та вітровали, які є дуже складною перешкодою та становлять потенційну небезпеку для лижників на маршрутах. В загальному лижний туризм є набагато складнішим, що пов'язано із природними особливостями Горган (рельєф, кліматичні умови, низька господарська освоєність району в цілому) [5].

Отже, проаналізувавши розвиток пішохідного туризму на території природних комплексів різного морфологічного рівня можна зробити висновок, що в ландшафтах Скибових Горган туризм набув значного розвитку. Крім цього, природні умови території є досить сприятливі для розвитку майже всіх форм туризму, але при відповідній розробці та дотриманні правил техніки безпеки, оскільки з цієї точки зору Горгани є найскладнішим районом Карпат. Правда, для розвитку пішохідного туризму потрібні детальні ландшафтні дослідження (рівня урочищ).

Література:

1. Андріанов М.С. Клімат // Природа Українських Карпат. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968 – с.87-101.
2. Природа Українських Карпат / за ред. Геренчука К.І. - Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. - 265с.
3. Природні умови та природні ресурси Українських Карпат. - К.: Наукова думка, 1968. – 303с.
4. Путрик Ю.С., Свешников В.В. Туризм глазами географа. – М.: Мысль, 1986. – 158 с.
5. Рожко І.М., Сенчина Б.В., Швець М.Й. Передумови та перспективи розвитку туризму у межах карпатського високогір'я Гуцульщини // Тез. Доп. наук.-прак. конф. "Екологічні передумови розвитку рекреації на Гуцульщині". – Яремче, 1996. – С. 78-80.

Summary:

Matvuyv V., Rozhko I., Derev'yanyu V. LANDSCAPE APPROACH TO HIKING TOURISM DEVELOPMENT IN GORGANY

The perspectives of hiking tourism development in Gorgany are analyzed. Gorgany is a unique natural region in Ukrainian Carpathians, which is characterized by specific natural conditions and historical features. The region is less developed with hiking tourism activity. The development of hiking tourism in landscape units is analyzed.

УДК 911.9"377"(477.8)

Ігор РОЖКО

ВУЛКАНІЧНІ КАРПАТИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рекреаційна діяльність справедливо визнана провідним напрямком природокористування в Карпатському регіоні. Проте, значна диференціація природних умов вимагає ґрунтового комплексного підходу до вивчення територій, що володіють перспективами рекреаційного використання. На сьогодні багато уваги у наукових публікаціях приділяється популярним та відвідуваним високогірним та середньогірним ландшафтам Українських Карпат – Чорногорі, Свидовцю, Сколівським Бескидам, а також протяжним ландшафтам Полонинського хребта та Горган. У той же час іншим територіям приділяється мало уваги і, як наслідок, вони перебувають “у тіні” туристичних інтересів.

Завданням даної публікації є розгляд природних умов системи ландшафтів давньовулканічного середньогірно-крайового виду з точки зору можливостей розвитку туризму.

Цікавим географічним явищем у межах Українських Карпат є наявність системи хребтів вулканічного походження, які у вигляді півкільця обмежують карпатську гірську споруду на південному заході. Це система середньогірних хребтів: Вигорлат (г. Попричний Верх, 1024 м), Маковиця (г. Плішка, 992 м), Сняк (г. Дунавка, 1018 м), Товстий (798 м), Борилів Діл (1017 м), Великий Діл (г. Бужора, 1085 м), Тупий (г. Тупа, 878 м), Гутин (г. Фарсин, 826 м), які при ширині до 20 км простягаються приблизно на 200 км в довжину (загальна площа 1810 км², що складає 8,5% гірської частини Українських Карпат) [8] і в науковій літературі об'єднуються під назвами: Вулканічні Карпати, Вигорлат-Гутинська вулканічна гряда.

У ландшафтному районуванні Українських Карпат Вулканічні Карпати відносять до ландшафтів середньогірного давньовулканічного середньогірнокрайового виду [4].

Специфіка цього ландшафту полягає в тому, що його загальний вигляд різко відрізняється від усіх інших видів ландшафтів. Зокрема, його формують наступні групи стрій:

- опуклі поверхні та схили підковоподібних масивів реліктових вулканічних центрів (кальдери, конуси), складені андезито-базальтами з вологими бучинами на темно-бурих гірсько-лісових потужних ґрунтах;
- внутрішньокальдерні водозбірні амфітеатри та схили міжкальдерних сідловин в туфах андезито-базальтів з вологими бучинами та дубово-грабовими насадженнями на темно-бурих гірсько-лісових, переважно потужних ґрунтах;
- конусоподібні граніто-діоритові магматичні утворення кислого складу, вкорінені в сірі глини з вологими бучинами на бурих і темно-бурих гірсько-лісових ґрунтах;
- острівні горбогір'я, складені ліпаритами та їх туфами зі свіжими дібровами, садами і